

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

februari 1 • 2017

Villkor, uppgång och fall för tidsbegränsade mynt
i medeltidens Europa

Gruvdräng grävde "hijt och tijt" – fann senmedeltida mynt
i Hednings koppargruva

Riksföreståndaren Sten Sture den äldre –
anonym myntning i Erik den heliges namn

STURE STURE – ny hittills okänd myntherre?
Eller resultatet från en trött stampmakare ...

Pris 30 kr

Berlin Auction Sale 2017

February 2 at the Estrel Hotel Berlin

1,75:1

Kingdom of Sweden

Gustav Vasa, 1521 - 1560. ½ Gyllen 1523, Stockholm. Very attractive piece with a fine patina, extremely fine. Extremely rare, unique.

1,25:1

Duchy of Pomerania, under Sweden

Charles XI, 1660 - 1697. 2 Ducats 1661, Stettin. Attractive perfect piece. Extremely fine - uncirculated. Extremely rare, probably third known piece in private property.

1,25:1

Archbishopric of Salzburg

Paris of Lodron, 1619 - 1653. Klippe in the weight of 30 Ducats 1628. Very attractive, sharp minted piece with a fine golden tone, extremely fine. Extremely rare, unedited unique specimen.

Berlin Auction Sale 2017

Numismatic rarities
from all over the world

Russian coins and medals

Coins of the Swedish possessions –
The collection Ottar Ertzeid, Part I

World Money Fair 2017

Visit us at Booth C6!

Contact: +49 541 96202 0 · www.kuenker.com · service@kuenker.de

Fritz Rudolf Künker GmbH & Co. KG · Nobbenburger Strasse 4a · 49076 Osnabrück · Germany

Pomerania. City of Wolgast, under Sweden
Gustav II Adolf, 1631 - 1632. 4 Ducats 1634, probably Stockholm.
Very attractive piece with a nice patina, extremely fine. Extremely rare. 5th known piece and 3rd known piece in private property.

Duchy of Pomerania, under Sweden
Charles XII, 1697 - 1718. 2 Ducats 1706, Stettin. Attractive piece, almost extremely fine. Very rare.

Elbing, under Sweden
Charles X Gustav, 1654 - 1660. 10 Ducats 1658. Almost very fine.
Extremely rare, probably fourth known piece and the only one known in private property.

Kingdom of Sweden
Gustav II Adolf, 1611 - 1632. Gold medal in the weight of 3 Ducats 1632. Extremely fine - uncirculated. Very attractive piece. Extremely rare.

Baltic States. City of Riga, under Sweden
Karl XII, 1697 - 1718. Ducat 1701. Attractive piece with a fine golden shade. Very rare.

Kingdom of Sweden
Karl (IX), Riksföreståndare, 1598 - 1604. 3 Daler 1599, Stockholm.
Very fine - extremely fine. Extremely rare. Probably the only known piece on the market.

Between our floor events you have the opportunity to expand your collection online: With our eLive Auctions, we offer you an easy way to participate in regular auctions live over the Internet. You can submit preliminary bids online, and up to the last moment of the sale you can win auctions live on your computer screen.

eLive Premium Auction
on 7. + 8. February, 2017

Auction Sale 286, Part 2
Coins of the Swedish possessions –
The collection Ottar Ertzeid

Auction Sale 287
German coins since 1871 –
The collection Toni Barth

Contact: +49 541 96202 0 · www.eLive-Auction.com · service@kuenker.de

Fritz Rudolf Künker GmbH & Co. KG · Nobbenburger Strasse 4a · 49076 Osnabrück · Germany

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

presenteras även på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida
www.numismatik.se

Den tryckta tidskriften kommer ut första veckan i februari – maj, september – december.
På hemsidan kan man sedan ta del av SNT i lågupplöst pdf-format.

ANNONSPRISER

1/12 sida
47 × 50
mm
250 kr

1/8 sida
72 × 50
mm
350 kr

1/6 sida
47 × 105
mm
400 kr

1/4 sida
72 × 105
mm
600 kr

1/2 sida
151 × 105
mm
1 200 kr

1/1 helsida
151 × 214 mm
2 000 kr

2:a och 3:e
omslagssidan
2 500 kr

4:e omslagssidan
5 000 kr

SNT behåller sina låga annonspriser även 2017

Annonsen på årsbasis får dessutom 20 % rabatt

Annonsstopp senast den 1:a i månaden före utgivning

Radannonser: enskilda SNF-medlemmar erbjuds gratis annons med högst tre rader
att köpa, sälja eller byta samlarobjekt – kontakta [info@numismatik](mailto:info@numismatik.se)

Annonsen som inte är förenlig med SNF:s och AINP:s etik avböjs

Innehåll SNT 1 • 2017

ARTIKLAR OCH NOTISER

	SID.
Villkor, uppgång och fall för tidsbegränsade mynt i medeltidens Europa	6–9
Riksföreståndaren Sten Sture den äldre — anonym myntning i Erik den heliges namn 1470–1497	10–12
Polletter för kaffeautomater från Industriservering i Mullsjö	12
Uppsala universitets myntkabinett medverkar i P4 Uppland	12
Svensk Numismatisk Tidskrift – Register 2016	13–15
STURE STURE — ny hittills okänd myntherre? Eller resultatet från en trött stampmakare	17
Program för SNF:s årsmöte i Norrköping den 13–14 maj 2017	18
Gruvdräng grävde "hijt och tijt" – fann senmedeltida mynt nere i Hednings koppargruva år 1664	19
Gårdagens löneutbetalning – konanter i kuvert	20

FASTA RUBRIKER

PRESSKLIPP 1907. Gamla mynt i en grundmur	9
AUKTIONER & MÄSSOR	9
SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGENS BOKBUTIK	16
FRÅGESPALTEN. Peng? eller pollett?	20
SNF:s FÖRENINGSKVÄLLAR. Föreningskvällen i december 2016	21
LOKALA NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF	21
NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER	22–23

OMSLAG

Halvörtug präglad för Sten Sture den yngre i Stockholm med omskrifterna: STEN STURE RIT' och + STURE STURE RI'. En nyupptäckt variant som tillhör en mynttyp med åtsidesomskriften på både åt- och frånsida. På detta mynts frånsida ses den något pikanta felskrivningen av riksföreståndarens namn: STURE STURE. Jonas Rundberg som forskar i Sturetidens mynthistoria hittade denna roliga avvikelse bland 16 000 örtugar och halvörtugar i Västeråsskatten funnen 1972. Läs mer om detta speciella fyndmynt i hans artikel på sidan 17.

FOTO: KJELL HOLMBERG.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

ges ut av

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

KANSLI OCH REDAKTION

Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm
Tel. 08 - 667 55 98
Måndagar

kl. 10 - 12 och 13 - 16
Fax 08 - 667 07 71
info@numismatik.se

Plusgiro 150007 - 3
Bankgiro 219 - 0502
Svenska Handelsbanken

CHEFREDAKTÖR OCH ANSVARIG UTGIVARE

Monica Golabiewski Lannby
monica@numismatik.se

PRENUMERATION

200 kr / år (8 nr)
Medlemmar erhåller tidningen
automatiskt
Kom ihåg att
meddela adressändring!

SNT trycks med bidrag från
*Gunnar Ekströms stiftelse för
numismatisk forskning* samt
*Sven Svenssons stiftelse för
numismatik*.

Redaktionen ansvar inte för ej beställt
material. Texter och bilder i SNT lagras
elektroniskt och publiceras som pdf på
föreningens hemsida. Den som sänder
material till SNT medger detta.

Register över alla artiklar och
notiser i SNT 1977 – 2015 finns i
sökbart pdf-format på hemsidan.

TRYCK

Pipeline Nordic AB

ISSN 0283-071X

VÅREN 2017

Föreningens aktiviteter

Våra medlemmar är varmt välkomna till SNF:s föreningskvällar. De är med få undantag förlagda till sista onsdagen i månaden, vår och höst. Vi ses både i samband med föredrag och under enklare former, alltid med ämnet numismatik.

DET BLEV MYCKET MEDELTID i årets första nummer. Vi startar vårens föreningskvällar den 22 februari med ett föredrag av Roger Svensson om myntningspolitik och myntindragningar i det medeltida Sverige. Under kvällen kan man köpa hans bok, *Renovatio monetæ*, till ett mycket förmånligt pris: 100 kronor.

Medeltida myntfynd kan göras i de mest oväntade sammanhang. Till exempel när man bland omkring 16 000 mynt i Västeråskatten plötsligt finner en oväntad, härlig felprägling, STURE STURE (vem!?). Eller gruvdrängen på 1600-talet som nere i gruvans mörker råkade på en medeltida penningpung, så skör att den gick sönder vid beröring. Lycka när han efter trevande hit och dit med sina säkert grova fingrar fann några små tunna silverpenningar.

FEBRUARI

22 Föredrag

Plats Banérgatan 17

18.00 Föreningskväll med föredrag av docent Roger Svensson: *Myntningspolitik och myntindragningar i det medeltida Sverige*. Under medeltiden anammade Sverige många mynttyper som präglades på kontinenten. Frågan som diskuteras på detta seminarium är om Sverige även tog efter den myntningspolitik (indragningar eller myntförsämringar) som var kopplad till dessa typer. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

MARS

29 Föreningskväll

Plats Banérgatan 17

18.00 **DISKUSSIONSAFTON**. Tag med ett numismatiskt ämne som du vill ta upp till diskussion eller ett föremål som du vill berätta om. Föreningen bjuder på enklare förtäring.

APRIL

26 Föredrag

Plats Banérgatan 17

18.00 Föreningskväll med föredrag av Dr. Michael Märcher: *The Magleby hoard and the hoard's nine rare Swedish coins*.

Välkomna!

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Adress: Banérgatan 17 n b, Stockholm. T-bana Karlaplan; buss 4, 44, 76
Kansliet är öppet: måndagar kl. 10 - 12 & 13 - 16
Kansliet är stängt: midsommar - 1 september; jul- och nyårshelgerna
Hemsida: www.numismatik.se
SNT finns på Facebook

Villkor, uppgång och fall för tidsbegränsade mynt i medeltidens Europa

Av Roger Svensson

En vanlig metod att beskatta handel och befolkning under medeltiden var genom periodiska myntindragningar. Denna beskattningsmetod tillämpades i stora delar av Europa under 150–200 år. Gamla mynttyper förklarades ogiltiga och skulle växlas in mot en ny typ till en i förväg annonserad växlingsavgift och vid ett bestämt datum. Indragningarna var systematiska och återkommande – *periodiska*. En vanlig växlingsavgift var fyra gamla mynt mot tre nya och indragningarna kunde ske så ofta som en till två gånger per år.

Syftet med denna artikel är att presentera spridningen av periodiska myntindragningar över tid och rum, analysera de villkor som måste vara uppfyllda för att systemet ska fungera, diskutera hur det tillämpades praktiskt samt förklara varför systemet bröt samman.

Geografisk spridning över tid och rum

Av praktiska skäl delar vi upp myntsystemen i medeltidens Europa i *långlivade* och *tidsbegränsade* mynt. I det förra var mynten giltiga under myntherrens hela regeringsperiod eller ibland längre (immobiliseringar), medan tidsbegränsade mynt bara var giltiga under specifika intervall av regeringsperioden.

Periodiska myntindragningar tillämpades i det senare systemet. De metoder som forskningen har använt sig av för att bestämma och datera myntindragningar är:

Karta 1. Geografisk utbredning av långlivade och tidsbegränsade mynt i Europa 1140–1300.

Notera: Östra Götaland ändrade från långlivade till tidsbegränsade mynt cirka 1250. Normandie hade tidsbegränsade mynt perioden 930–1100 och England 973–1125.

A) historiska dokument som berättar om datum, frekvens och/eller växlingsavgift för indragningar,

B) analys av antalet typer under myntherrens regeringsperiod eller per tidsperiod,

C) analys av fördelningen av olika typer i skattfynd. För metod C kan man förvänta sig att skattfynden är

skett fördelade med avseende på typer om indragningar har skett. Rikligt förekommande typer borde då vara sena emissioner, medan mer sparsamma typer tidiga emissioner.

Baserat på dessa metoder visas utbredningen av långlivade och tidsbegränsade mynt i Europa under perioden 1140–1300 på Karta 1.

Bild 1:1–3. England, Æthelred II (978–1016). Diameter cirka 23 mm.

1. *Crux*, Lincoln, cirka 991–997, 1,37 g.

2. *Long Cross*, Winchester, cirka 997–1003, 1,74 g.

3. *Helmet*, London, cirka 1003–1009, 1,42 g.

FOTO: GABRIEL HILDEBRAND, KMK.

Långlivade mynt var vanliga i norra Italien, det kristna Spanien, Frankrike och England efter år 1125. Tidsbegränsade mynt dominerade i de centrala, östra och norra delarna av Europa. De första kända periodiska myntindragningarna i Europa genomfördes i Normandie under perioden 930–1100. Ett välkänt exempel är England, där myntindragningar skedde vart sjätte år under 973–1035 och vartannat eller vart tredje år 1035–1125. *Bild 1*. De östra delarna av Frankrike och västra Tyskland hade indragningar under 1000-, 1100- och 1200-talen.

De bästa exemplen på frekventa indragningar där mynten var regionalt begränsade är annars de centrala och östra delarna av Tyskland, Danmark och östra Europa (Österrike, Polen, Böhmen, Mähren) där valutaområdena var relativt små. Här startade periodiska myntindragningar vid mitten av 1100-talet och varade till åtminstone slutet av 1200-talet – ibland ända en bit in på 1400-talet. I områden där ensidiga mynt, brakteater, präglades kunde indragningarna ske en till två gånger per år. I Tyskland var en vanlig växlingsavgift fyra gamla mot tre nya mynt, men den kunde variera. I Danmark var avgiften tre gamla mot två nya och inom Tyska Orden i Preussen sju gamla mot sex nya.

Villkoren för ett system med tidsbegränsade mynt

I båda systemen med långlivade och tidsbegränsade mynt krävs att:

1) det finns ett valutatvång – utländska mynt får inte användas på marknaderna,

2) myntherren har ett växlingsmonopol,

3) myntherren måste kontrollera både myntväsendet och marknaden. I det medeltida Europa kontrollerade samma auktoritet i allmänhet både rätten att ta ut tull för importerade varor vid stadsgränsen och att slå mynt.

Skriftliga källor visar att myntindragningarna i allmänhet genomfördes på specifika datum. Därefter var det bara de nya lokala mynten som var giltiga betalningsmedel. Det var den myntherre som innehade växelmonopolet som även bestämde växelkursen. För att ett system med tidsbegränsade mynt skulle fungera krävdes att ytterligare ett par villkor måste uppfyllas utöver de ovan nämnda. Se *Tabell 1* på nästa sida.

För det första kan endast en lokal typ tillåtas cirkulera. Dock finns vissa undantag om fler än en myntherre myntar i samma valutaområde.

För det andra måste mynttyper som representerar olika emissioner ha tydligt markerade skillnader, så att vanligt folk lätt kan avgöra vilka mynt som är giltiga. Praktiskt sett genomfördes indragningarna genom att själva bilden på myntet förändrades, medan myntfoten (vikt, diameter, silverhalt, form) till stora delar förblev oförändrad. *Bild 2*.

För det tredje så krävs det att det finns ett begränsat antal mynt i omlopp, det vill säga en relativt låg monetarisering. Den låga monetariseringen är en nyckelfaktor. Detta beror på att man dels ska hinna med att prägla om alla mynt, men dels också på att myntherren ska kunna

kontrollera vilka mynt som används. Vid en låg monetarisering används mynt endast av en begränsad del av befolkningen och antagligen också bara på vissa platser som är lätta att kontrollera, till exempel städernas marknader.

Historiska källor och analys föreslår att det var just städer och regioner med en begränsad erfarenhet av marknader och mynt som tillämpade periodiska myntindragningar. Dessa regioner återfanns i de centrala, norra och östra delarna av Europa. *Karta 1*.

Myntindragningar underlättas också om valutaområdet är relativt litet, vilket gör det lättare att övervaka systemet. Speciellt en svag centralmakt och många relativt starka, lokala, civila och kyrkliga auktoriteter leder till många små valutaområden. Det är också de små valutaområdena i Tyskland och Polen som hade de mest frekventa myntindragningarna.

Ett sista krav för att systemet ska fungera om valutaområdet är stort är att det finns relativt många – om än tillfälliga – myntverkstäder så att folk kan växla in gamla mynt. Ett slående exempel är England där man hade ett sjuttioal myntorter cirka år 1000, då indragningar skedde vart sjätte år, men bara två myntorter (London och Canterbury) på 1200-talet när man hade långlivade mynt och en mångdubbelt större myntvolym.

Ett återkommande kännetecken – men inget krav – för periodiska myntindragningar är annars att silverhalten behövs på en hög och jämn nivå. Det var i stället främst regioner med långlivade mynt som genom-

Bild 2:1–3. Endast myntbilden förändras vid periodiska indragningar. Tre brakteater från myntorten Hildesheim (i Niedersachsen), biskop Konrad II eller efterföljare (1240–1260). Vikt och diameter: 1. 0,69 g, diam 26 mm; 2. 0,70 g, diam 26 mm; 3. 0,79 g, diam 27 mm.

FOTO: MAGNUS WIJK.

förde myntförsämringar, till exempel Spanien, Italien och Frankrike. I dessa områden hade man begränsade inkomster från myntpräglingen och antagligen var det därför mer frestande att blanda mindre ädla metaller i mynten.

Praktisk tillämpning

Skattfynd från perioden då myntindragningar dominerade visar att långt ifrån alla mynt växldes in. Snarare var det så att folk bara ville växla till sig så många nya mynt som var nödvändigt för att använda vid inköp på marknaden. Därmed undvek man växlingsavgifter och kunde spara silver. Innanför stadsmurarna hade förmodligen myntherren ganska god kontroll över vilka mynt som användes vid transaktioner. På landsbygden måste det ha varit praktiskt omöjligt att övervaka systemet. En skriftlig källa från Erfurt anger mycket rik-

tigt att systemet med tidsbegränsade mynt bara gällde innanför stadsmuren. Utanför staden kunde man använda vilka mynt som helt.

Stadslagar från Freiburg visar dessutom att det inte var innehavet av ogiltiga mynt som var olagligt utan bara användandet av dem vid transaktioner på marknaden. Straffen kunde vara hårda vid överträdelser. Det var hårda straff att använda utländska mynt än äldre lokala mynt och lokala invånare straffades hårdare än utlänningar. Värst var det för ämbetsmän som accepterade ogiltiga mynt. I Danmark fick en fogde som accepterade ogiltiga mynt vid skatteindrivning böta 40 mark penningar.

Det fanns tre huvudsakliga metoder för myntherren att göra systemet mer effektivt, så att folk verkligen lämnade in sina ogiltiga mynt för omprägling. För det första kunde myntherren ha växlare och överva-

kare på marknaden. En annan mer effektiv metod var att förlägga datumet för myntindragningen precis innan en viktig ekonomisk händelse, till exempel en skattebetalning eller en årlig marknad. I det första fallet skulle skatter betalas med nya mynt, vilket tillämpades i Danmark. I det andra fallet måste handelsmän som besökte marknaden växla till sig nya mynt, vilket ofta gällde i tyska städer. En tredje metod att indirekt kontrollera systemet och göra det effektivare var lagar och bestämmelser som kungjorde att böter, avgifter, räntor och tionden skulle betalas med nya mynt.

Sammanbrottet

Historiska dokument berättar om missnöje bland befolkning och handelsmän med de ständiga indragningarna. Ofta var det den lokala befolkningen och lokala handelsmän som drabbades, eftersom storhandeln

Tabell 1. Likheter och olikheter mellan långlivade och tidsbegränsade mynt

Egenskaper	Långlivade mynt	Tidsbegränsade mynt
Valutatvång (utländska mynt ogiltiga)	Ja	Ja
Växlingsmonopol	Ja	Ja
Källor till seigniorage		
Nypräglingsmynt av råsilver (gross seigniorage)	Ja	Ja
Omprägling av utländska mynt (gross seigniorage)	Ja	Ja
Periodiska myntindragningar (växlingsavgift)	Endast vid regentskiften	Frekventa
Myntförsämringar av vikt och halt	Ofta	Sällan
Antalet mynttyper samtidigt i ett valutaområde	En eller flera	En
Myntvolym i ekonomin (monetarisering)	Stor	Liten
Relativ utveckling av ekonomin	Hög	Låg
Storlek på valutaområdet	Stort eller litet	Helst litet
Antal myntorter i stora valutaområden	Få	Många

legalt använde sig av standardiserade silvertackor. När den internationella handeln ökade i slutet av 1200-talet ökade pressen på de regionalt och tidsmässigt begränsade mynten från internationella mynt (*heller, goldgulden, groschen*). Ofta kom myntherre och stadsbefolkning överens om att behålla den lokala mynttypen intakt mot att invånarna erlade en avgift.

Spiken i kistan för de tidsbegränsade mynten kom med den ökade monetariseringen i slutet av 1200-talet och början av 1300-talet. Ett ökande antal bönder betalade skatter och jordräntor med mynt i stället för med dagsverken. En större penningmängd behövdes, vilket gjorde indragningarna opraktiska. Myntherren hade varken tid att prägla om mynten eller kapacitet att övervaka systemet. Allt fler regioner övergick till att prägla långlivade mynt. Därmed startade en ny epok med myntförsamlingar i stället som extra intäktskälla för myntherren.

Denna artikel är delvis en sammanfattning av studien *Periodic Recoinage as a Monetary Tax: Conditions for the Rise and Fall of the Bracteate Economy* publicerad av författaren i den internationella forskningstidskriften *The Economic History Review* år 2016.

Fortsättning följer här i SNT med en artikel om brakteater som tidsbegränsade mynt.

Referenslitteratur

Bolton, J.: *Money in the Medieval English Economy: 973–1489*. Manchester och New York 2012.

Grinder-Hansen, K.: *Kongamagten's krise. Det danske møntvæsen 1241–1340*. Köpenhamn 2000.

Haupt, W.: *Sächsische Münzkunde*. Berlin 1974.

Hess, W.: Münzverrufungen der späten Pfennigzeit: Besonders in den Brakteatengebieten Mittel- und Südwestdeutschland, i L. Ilisch, S. Lorenz och H. Steuer, red., *Dirham und Pfennige 2. Mittelalterliche Münzprägung in Südwestdeutschland*. Bonn 2004 s. 11–22.

Hävernack, W.: Münzverrufungen in Westdeutschland im 12. und 13. Jahrhundert. *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 1931, Vol. 24 s. 129–41.

Kluge, B.: *Numismatik des Mittelalters: Handbuch und Thesaurus Nummorum Medii Aevi*. Berlin och Wien 2007.

Mehl, M.: *Münz- und Geldgeschichte des Erzbistums Magdeburg im Mittelalter*. I–II. Hamburg 2011.

Moesgaard, J. C.: Saints, Dukes and Bishops: Coinage in Ducal Normandy, c. 930–c. 1150, i G. E. M. Gasper och S. H. Gullbekk, red., *Money and the Church in Medieval Europe, 1000–1200 – Practice, Morality and Thought*. Farnham 2015 s. 197–207.

Paszkiwicz, B.: A Chronology of the Teutonic Prussian Bracteates, i M. Andersen, H. W. Horsnæs och J. C. Moesgaard, red., *Magister Monetæ. Studies in Honour of Jørgen Steen Jensen*. Köpenhamn 2008 s. 171–86.

Spufford, P.: *Money and Its use in Medieval Europe*. Cambridge 1988.

Svensson, R.: Periodic Recoinage as a Monetary Tax. *The Economic History Review*, 2016, Vol. 69(4) s. 1108–31.

Lunds Mynthandel

Köper och Säljer
Byter och Värderar

Mynt och Sedlar
Tillbehör och Litteratur

Lagerlista finns på
www.lundsmynthandel.se

Klostergatan 5, 222 22 Lund
tel. 046 - 14 43 69
butiken@lundsmynthandel.se

Strandbergs Mynthandel & Aktiesamlaren AB

Värderar, köper och säljer
mynt, ordnar, medaljer, aktiebrev,
sedlar, äldre handlingar m.m.

www.strandbergs-mynt.se

Obs! Ny besöksadress:
Hantverkargatan 36, Kungsholmen
Box 7377, 10391 Stockholm
Tel. 08 – 611 01 10

PRESSKLIPP 1907

Gamla mynt i en grundmur

I drätselkammarens i Göteborg ägo finnes en gammal räkning från år 1794, af hvilken framgår, att vid bygandet af gamla artillerikasernen i grundstenen nedlagts en blyläda, innehållande en hel del gamla mynt, handskrifter m.m.

Nu har Göteborgs museum anhallit, att drätselkammaren hos den nye ägaren, telegrafstyrelsen, måtte begära, att dessa minnen få införlifvas med museets samlingar. På hemställan af drätselkammaren har generaldirektör Rydin svarat, att hinder härför ej möter från telegrafstyrelsens sida.

Tidningsnotis i Wedbergs klippsamling 1907 s. 40

Fyndet är beskrivet av Harald Wideen i SNT 1979:4–5: "Ett göteborgskt rivningsfynd med 1700-talsmynt".

För den specialintresserade av kulturhistorisk-etnologiska aspekter på myntnedläggelse kan nämnas att bankokommissarien och numismatikern Torgny Lindgren (1905–1984) har skrivit om grundstensmynttraditionen i en artikelserie om åtta delar i SNT 1977–1983: "Mynt och medaljer i grundstenar". Se registret på SNF:s hemsida.

AUKTIONER & MÄSSOR

- 2+7-8/2 Künker, Berlin Auction Sale 2017
- 11/2 Jubileumsmedaljsauktion, Lunds universitet
- 25-26/3 MISAB 21–22, Stockholm
- 22/4 FriMynt 2017, Mynt- och Frimärksmässan, Helsingborg
- 6/5 Myntauktion, Myntkompaniet, Stockholm
- 20/5 MISAB 23, Älmhult
- 23-24/9 MISAB 24, Stockholm

Riksföreståndaren Sten Sture den äldre

— anonym myntning i Erik den heliges namn
1470-1497

Av Kjell Holmberg

Efter Karl Knutsson Bondes död i maj 1470 valdes Sten Gustafsson Sture till riksföreståndare. Karl hade nämligen på sin dödsbädd utsett Sten till att förvalta alla städer som stod under Karls kontroll; alltså överlämnat makten över riket till Sten – i alla fall hävdade Sten Sture att så skett!

Den danske kungen Kristian I, som emellertid gärna såg unionen återupprättad och sig själv åter sittande på Sveriges tron, landsteg kort därefter i Stockholm med sin armé. Han besegrades dock i oktober av Sten i ett fältslag vid Brunkeberg. Sten var därefter ohotad som landets verkliga ledare under de följande åren. Visserligen erkändes Kristian I:s son Hans (även kallad Johan II) formellt som Sveriges konung vid den så kallade Kalmar recess 1483, men Sten lyckades förhålla konungens återkomst till 1497, då han i en uppgörelse med Hans accepterade dennes anspråk på den svenska kronan. Efter kung Hans avsättning år 1501 återinsattes Sten Sture som riksföreståndare och han avled sedan 1503 som innehavare av denna post.

Under hela perioden 1470–1520 styrdes Sverige av riksföreståndare med ett kort avbrott åren 1497–1501. De mynt som introducerades på 1470-talet utpekar därför, liksom de så kallade interregnum-örtugarna 1465–1467, helgonkungen Erik den helige – Sanctus Ericus – som myntherre. På mynten normalt angiven som SCS ERICVS REX (eller smär-

Sankt Görän och draken i Storkyrkan i Stockholm är en allegori över Sten Sture den äldres seger över danskarna i slaget vid Brunkeberg den 10 oktober 1471.

Statyn antas vara skulpterad med Sten Sture den äldre som förebild och är i så fall det närmaste ett samtida porträtt av honom som existerar.

FOTO: SV.WIKIPEDIA.ORG/WIKI/STEN_STURE_DEN_ÄLDRE. NÅGOT BESKUREN.

re varianter därav). Först med Sten Sture den yngre kan man på mynten utläsa riksföreståndarens namn. En del av de i Erik den heliges namn utgivna har dock en vapensköld för åttan Natt och Dag som initialtecken i omskriften, vilket gör att de kan attribueras till riksföreståndaren Svante Nilsson. Sten Sture den äldre hörde till en annan ätt, som hade en vapensköld med tre sjöblad.

Perioden 1470–1497

Låt oss nu fokusera intresset på de mynt som med stor sannolikhet sla-

gits för Sten Sture den äldre under dennes första period som riksföreståndare, åren 1470–1497. Frågan om myntning under hans andra period som riksföreståndare åren 1501–1503 kommer att behandlas i nästkommande artikel av SNT.

Innan vi går vidare måste det påpekas att dateringen av en del av mynten från 1470–1520 är preliminär och kan komma att ändras. Sedan ett par år tillbaka pågår nämligen intensiv forskning kring örtugar och halvörtugar från denna period. Forskningen utförs av Jonas Rundberg som

1–2. Sten Sture den äldres äldsta Stockholmsörtugar, troligen slagna vid mitten av 1470-talet.

3–5. Stockholmsörtug och två olika halvörtugar från Stockholm med utsatt årtal /14/78.

6–7. Stockholmsörtug och halvörtug utan årtal som kan dateras till efter 1478.

en stampstudie med likartat upplägg som i hans tidigare publicerade stampstudier av medeltida örtugar (2005 & 2011).

Uppgiften är onekligen utmanande, då det troligen finns omkring tjugotusen mynt från perioden bevarade. Redan nu står det dock klart att en del anonyma mynt som tidigare attribuerats till Sten Sture den äldre kommer att kunna knytas till Svante Nilsson och Sten Sture den yngre.

Notera att Sten Sture den äldre utgav örtugar och halvörtugar endast i Stockholm och Västerås. De sällsynta örtugarna och halvörtugarna från Åbo utgivna i St. Henriks namn som tidigare attribuerats till Sten Sture den äldre kan numera med säkerhet dateras till 1520-talet. De har alltså inget att göra med 1400-talets mynthistoria.

Men åter till Sten Sture den äldre. Från Stockholm känner vi en äldsta myntning i form av örtugen med referensen LL 1. *Fig. 2*. Rundberg har i sin tidigare forskning påvisat att några mynt som tidigare daterats till interregnum-perioden 1465–1467 (Interregnum LL 2a, Rundberg 3, *Fig. 1*) är stampkopplade med Sten Stures äldsta typ och därmed daterbara till början eller mitten av 1470-talet. Detta gäller dock möjligen inte alla mynt av typen Rundberg 3, men en mera ingående diskussion om denna problemställning ligger utanför ramen för denna artikel.

Dessa, de äldsta örtugarna från 1470-talet, har tidigare vanligen daterats till mycket tidigt under perioden, alltså cirka 1470. Den i föregående artikel (i SNT 2016:8) påtalade ”silversvälten” åren runt 1470, dokumenterad bland annat i ett förbud av utförsel av mynt och ädelmetall 1473, gör att man enligt min åsikt bör ifrågasätta denna datering; troligare är att mynten är slagna efter 1473. Frånvaron av stampkopplingar med 1478 års mynt gör att de inte gärna kan ha tillverkats i direkt anslutning till dessa. Förslagsvis inleddes Sten Sture den äldres myntning i Stockholm 1474–1475.

Stockholm 1478

Sten Sture den äldres mest kända mynt är tveklöst de örtugar som år 1478 utgavs med utsatt årtal. Detta är de första svenska mynten med årtal. Årtalet syftar med största sannolikhet på Stockholms myntförordning som finns bevarad från 1478 och mynten kan därför dateras till tidigast detta år och möjligen även några år därefter. Det finns också en typ av Stockholmsörtugar utan årtal som allmänt anses yngre än de med årtal. Variationerna inom denna typ är stora och man kan inte utesluta att någon variant av denna typ kan vara slagen efter 1501. *Fig. 3–5*.

Från Stockholm känner vi också halvörtugar med utsatt årtal. Dessa är av två typer, den ena med ett kungahuvud som centralmotiv, den andra med ett S (syftande på myntorten). De senare är betydligt vanligare.

Liksom för örtugarna har vi även här en mynttyp utan årtal som uppenbarligen är yngre och som utgavs i stor mängd. *Fig. 6–7*. De stilistiskt avvikande mynten, som i Lagerqvist 1970 har nummer LL 12–14, har under senare år av många snarare ansetts höra till Svante Sture 1504–1512. Huruvida detta är ett korrekt antagande kommer förhoppningsvis de pågående stampstudierna att kunna visa eller avvisa.

Västerås

Myntverket i Västerås kan, baserat på analyser av bevarade mynt och antalet använda stamper, konstateras ha haft en mycket omfattande produktion.

Från Västerås finns två huvudtyper av örtugar, den ena med ett krönt kungahuvud som centralmotiv (LL 4), den andra med en trekronorssköld (LL 5–6). Den förstnämnda är mycket sällsynt, medan den andra typen är vanligt förekommande och uppenbarligen slogs i mycket stora volymer. Halvörtugarna är av en enhetlig typ (LL 15–17) men med stora stilvariationer. *Fig. 8–10*.

Såväl örtugar som halvörtugar uppvisar ett flertal olika så kallade

8–10. Två örtugar och en halvörtug från Västerås.

bitecken samt stor variation även i inskrifternas initialtecken. Betydelsen av dessa kommer förhoppningsvis att kunna klargöras av pågående forskning, men redan nu står det klart att det finns samband mellan dessa och myntens kronologi.

Från Västerås finns en bevarad myntförordning från år 1480. Huruvida detta skall tolkas som att myntningen där inleddes då eller om man slog mynt i Västerås även före detta år är dock oklart. Inga mynt från Västerås har utsatt årtal.

FOTO: FÖRFATTAREN.

Föreslagen litteratur för den här beskrivna perioden

Inger Hammarberg & Brita Malmer: *The 1972 Västerås hoard and the monetary history of Sweden 1470–1520. Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1982 s. 41–68. 1985.

LL = Lars O. Lagerqvist: *Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. 1970.

I nästa nummer av SNT skriver Kjell Holmberg om örtugsmyntningen under kung Hans 1497–1501 samt riksföreståndarna Sten Sture den äldre, Svante Nilsson och Sten Sture den yngre åren 1501–1520.

POLLETTER FÖR KAFFE-AUTOMATER FRÅN INDUSTRISERVERING I MULLSJÖ

MULLSJÖ ÄR EN TÄRTORT i Västergötland som gränsar till Jönköping och som tillhör Jönköpings län. *Industri-servering* i Mullsjö servade företag, främst i Skaraborgs län och Jönköpings län, med kaffeautomater.

I början av 1970-talet, när Bror Bohlin ägde företaget, tog han fram polletter som användes i automaterna. Flera företag önskade att polletter skulle användas i stället för mynt. I anslutning till automaten fanns en separat växlingsapparat där det gick att köpa polletter. Hur många polletter man fick för en krona varierade mellan företagen. Vid vissa företag fick man fyra polletter, medan andra gav tre polletter för en krona.

När Bengt Adolfsson tog över företaget 1978 fortsatte han med att tillhandahålla polletter till kaffeautomaterna. Polletterna användes in på 1980-talet. Från *Industri-servering* i Mullsjö finns polletter i tre olika utföranden:

1. Framsidans text: INDUSTRISERVERING (texten i båge uppåt), MULLSJÖ (i båge nedåt). Baksidan: TELEFON 0392/10790 (på två rader). Polletten är i mässing.

2. Framsidans text: INDUSTRISERVERING / MULLSJÖ (på två rader). Baksidan: TELEFON 0392/10790 (på två rader). Polletten är i koppar.

FOTO: FÖRFATTAREN.

3. Framsidans text: INDUSTRISERVERING AB / MULLSJÖ (på tre rader). Baksidan: TELEFON 0392/10790 (på två rader). Polletten är förnicklad.

Telefonnumret som anges på polletterna gick till Mullsjöföretaget *Industri-servering AB*.

Polletterna, som framställdes av AB Sporrong, har diametern 21 mm.

Magnus Widell

Uppsala universitets myntkabinett i P4 Uppland

Uppsala myntkabinett medverkade i mellandagarna 2016/17 i en serie i Sveriges Radio P4 Uppland med rubrikerna: *Ett av världens äldsta mynt finns i Uppsala; Diktator på livstid – Caesars inristning blev döden; Kristendomen tog myntpräglingen till Sverige; Kina först med sedlar i världen; 15 kilo – ett mynt som fraktades i skottkärra; Sverige först med sedlar i Europa; Medaljer – 1600-talets Facebook och Instagram* m.fl. Ni kan gå in på: sverigesradio.se och leta vidare.

I nästa nummer av SNT beskriver Hendrik Mäkeler Uppsala universitetets stora digitaliseringsprojekt ALVIN.

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

REGISTER 2016

SNT 2003–2016 samt artikelregister från 1977 och framåt finns i pdf-format
på Svenska Numismatiska Föreningens hemsida:
www.numismatik.se

ARTIKLAR OCH NOTISER

	NR	SID.
Berggren, Christer En betydande myntsamling [Lars-Erik Boman]	5	113–116
Bergroth, Tom C. Nytt kungligt jubileumsminnestecken	5	107 + omslag
Björk, Jan-Olof SNF:s årsmöte 2015 i Falun (<i>o</i> Ingemar Svenson)	2	39–41 + omslag
Carlsson, Per-Göran Myntkvalitetsbedömning – några reflektioner	1	10–11
Intressanta föredrag på Myntets Dag 2015	2	42–43
Ett hundraårigt konvolut med numismatiskt innehåll	5	110–112
Myntets Dag 2016 med föredrag på KMK	8	190–191
Kulturkryssningen 2016 med 250-årig tryckfrihetsförordning från 1766	8	194
Castenhag, Lennart Var Arbogaörnen en landskapssymbol?	8	186–187
Elfver, Frédéric Mandelgrenpriset 2016 till fotografen Gabriel Hildebrand (<i>o</i> Stipendiekommittén i Svenska Fornminnesföreningen (Personalia))	5	120–121
Eriksson, Annika Den rara boksamlingen på Kungl. Myntkabinettet – katalogiseringsprojektet avslutat	4	88–89
Ertzeid, Ottar Myntkabinettet i Wien	1	17
Tillgång på nya mynt (<i>Läsekretsen</i>)	2	38
Lennart Philipsons samling svenska mynt	2	44–45
Svenskt mynt kontramarkerat under Rigas belägring 1705/1706	3	62
Erik XIV:s riksdaler 1561	3	64
1¼ taler 1633 slagen i Osnabrück till Gustav II Adolfs åminnelse	4	83
Dukat från 1734 hos Schulman B. V.	5	106
Myntrariteter	5	117
En spännande samling besittningsmynt – Heinrich Neumanns pommerska mynt	8	197
Golabiewski Lannby, Monica <i>Inledning:</i> Olof Skötkonungs och Anund Jakobs myntning i Sigtuna (<i>av Kjell Holmberg</i>)	1	4 + 3
För omkring tusen år sedan	1	5
<i>Inledning:</i> Klasrokällans myntskatt (<i>av Erik Gustav Westin</i>)	1	8
Lurad bonde i Siexsahla by 1728	1	12
Norsk kulturhistoria (<i>Kuriosa</i>)	1	22
<i>Inledning:</i> Myntning under tidig medeltid i Götaland och i Svealand (<i>av Kjell Holmberg</i>)	2	32 + 31
Götaland och Svealand	2	33

Taler, daler, dollar	2	45
<i>Inledning: Myntningen under Birger jarl och hans kungliga söner (av Kjell Holmberg)</i>	3	59
Myntfyndens betydelse	3	61
Gjutformar för förfalskning av markmynt från 1540-talet	3	62–63 + omslag
<i>Inledning: Myntning i 44 år under kung Magnus Eriksson (av Kjell Holmberg)</i>	4	84
Mynt i Magnus tid	4	85
Stora Kopparbergs Bergslags och Riksgäldskontorets 1700-talspölet	4	86–87 + 79
<i>Inledning: Den senmedeltida penningar – perioden 1364–1439 (av Kjell Holmberg)</i>	5	104 + 103
Ur Märta Helena Reenstiernas dagbok den 22 juli 1796	5	107
Betraktelser kring kung Albrekts tid och hans tudelade skägg – medeltida mode på mynt	5	108–109
<i>Inledning: Den senmedeltida penningen – perioden 1441–1520 (av Kjell Holmberg)</i>	6	136
Skingrat depåfynd i Hälsingland 1911 – Sturemynt 1478 på avvägar	6	142–143
Per Abraham Örnsköld	7	155
Tre kronor – lite historik kring vår rikssymbol	7	159
Silverspillet från Örebro medeltida myntverkstad	7	168–169
Nya Svealandsmynt i den gåtfulla Skänningegraven	8	188–189
Seriös köld när taskbok skulle hämtas i Tanto i december år 1793	8	195 + omslag
Gustavsson, Bo		
Rut och Bengt Holméns Stiftelse för Numismatik bildad	1	19
Årets Myntdag i Lödöse den 2 oktober	5	121
Heijne, Cecilia von		
Brenner-medaljen till Bengt Holmén (<i>Personalia</i>)	6	144–146
Hemmingsson, Bengt		
Dukater av guld från Falu gruva	1	6–7 + omslag
Falska klippingar från år 1591	3	56–58
Kaspar Goebel och Sigismunds 3 öre 1593	4	80–83 + omslag
Ett nyupptäckt guldmunt från Karl IX:s tid	6	140–141
Dukater [1774] av guld från folkvandringstiden	8	180–181
Holmberg, Kjell		
Olof Skötkonungs och Anund Jakobs myntning i Sigtuna	1	4–5
Myntning under tidig medeltid i Götaland och i Svealand	2	32–35
Myntningen under Birger jarl och hans kungliga söner	3	59–61
Myntning i 44 år under kung Magnus Eriksson	4	84–86
Den senmedeltida penningen – perioden 1364–1439	5	104–106
Den senmedeltida penningen – perioden 1441–1520	6	136–139
De första örtugarna – trekronorsvapnet nytt på mynt	7	156–158
De svenska örtugarna 1441–1470 – en maktmässigt och politiskt komplex period	8	182–185
Jangi, Ashti		
Mynt från två kurdiska dynastier under abbasidernas tid	6	132–135
Johansson, Eje		
Bengt Holmén belönad för numismatisk livsgärning (<i>Personalia</i>)	4	93
Professor Peter Spufford föreläser i Sverige (<i>Föreläsningar</i>)	5	121
Nord, Anders G.		
Med naturvetenskapliga analysmetoder kan en myntförfalskning avslöjas	2	36–38
Nielsen, Preben		
Møntbørs 2016 – Copenhagen Coin Fair	6	149
Svenson, Ingemar		
Reklamen som medförde lagändring	1	12
Föreningskvällar hösten 2015	1	18
Subventionerade MISAB-kataloger 2016	1	19
Svenska Numismatiska Föreningens policy avseende omsättning av falska numismatiska objekt	1	20–21
SNF:s årsmöte 2015 i Falun (<i>& Jan-Olof Björk</i>)	2	39–41 + omslag
Årsberättelse för år 2015 avgiven av styrelsen för Svenska Numismatiska Föreningen	3	65–69

Föreningskväll med docent Svante Fischer – och <i>Late Roman Solidi in Sweden</i>	4	92
Föreningskvällarna 27 april och 25 maj 2016	5	118
Nya sedlar och mynt den 3 oktober!	5	119
SNF:s årsmöte 2016 i Örnsköldsvik	7	165–167
Medlemsrabatten på MSAAB-kataloger (<i>Medlemsnytt</i>)	7	170
Föreningskväll om rar numismatisk boksamling	8	192
Föreningskväll och N. L. Rasmusson-stipendiet 2016	8	192–193
Theelin, Bernt		
Svenska Pollett föreningen	4	90–91
Westin, Erik Gustav		
Klasrokällans myntskatt	1	8–9
Wettmark, Martin		
Feltryckt enrubelsedel från Stalins väld	3	64
Widell, Magnus		
Riksgäldskontorets räntepolletter	6	143 + omslag
Örtengren, John		
Mandelgrenpriset 2016 till fotografen Gabriel Hildebrand		
Östberg, Kerstin		
FIDEM XXXIV i Gent 2016	7	160–164 + omslag
Utan angiven författare		
Mässingslantar (<i>Pressklipp 1876</i>)	1	18–19
Lars O. Lagerqvist heraldisk medaljör (<i>Personalia</i>)	1	22
Grönt kort blev falsk sedel (<i>Pressklipp 1899</i>)	1	23
Grekisk myntstamp med ingraverad uggla hittades i Egypten (<i>Pressklipp 1911</i>)	2	41
Tre olika riksdalrar att välja på (<i>Pressklipp 1830</i>)	3	58
Carl Snoilsky (<i>Pressklipp 1873 & 1876</i>)	4	89
Har ni händelsevis en 1-krona från 1878? (<i>Pressklipp 1907</i>)	5	122
De gula spårvägs korten gå åt (<i>Pressklipp 1911</i>)	6	146
Gula spårvägspollettpåsar äfven i Norrköping (<i>Pressklipp 1911</i>)	6	146
Fredsmedaljen (<i>Pressklipp 1910</i>)	8	191

NYTT OM BÖCKER – RECENSIONER – BOKTIPS

	NR	SID.
Berggren, Ch.: Mina mynt. Samling & anekdoter. 2015. (<i>Dan Carlberg</i>)	2	46
Matikkala, S. & Rosén, S. (red.): Perspectives on the Honours Systems. Proceedings of the symposiums Swedish and Russian Orders 1700–2000 & The Honour of Diplomacy. 2015. (<i>Monica Golabiewski Lannby</i>)	4	94–95
Märcher, M.: Embedsbrev till möntmestern på Kongsberg 1773–1780 & 1781–1786. Historie fortalt gennem breve. 2015 & 2016. (<i>Monica Golabiewski Lannby</i>)	7	171
Nilov, A. & Gladstyn, V.: Catalogue of Russian-Finnish coins 1864–1917. 2015. (<i>Monica Golabiewski Lannby</i>)	3	70
Oravisjärvi, J.: Opas Suomen rahalöytöihin [Vägledning till myntfynd i Finland]. 2016. (<i>Tom C. Bergroth</i>)	4	94
Tunefalk, M.: Äreminnen. Personmedaljer och social status i Sverige cirka 1650–1900. 2015. (<i>Lars O. Lagerqvist</i>)	4	95

Svenska Numismatiska Föreningens Bokbutik

Numismatiska Meddelanden (NM)

- NM XVI. 1905. *Konung Gustaf I:s mynt beskrifna af T. G. Appelgren*. 10 kr (20 kr)
NM XVIII. 1908. Bl.a. Lilienberg, V. E.: *Om svenska mynt och myntvärden*. 10 kr (20 kr)
NM XXX. *Numismatiska Meddelanden XXX*. 1965. 30 kr (40 kr)
NM XXXII:1–2. Ehrensvärd, U.: *Medaljgravören Erik Lindberg 1873–1966*. 1974, 1988. 125 kr/st (170 kr/st)
NM XXXIII (Tillägnad Bengt Thordeman). 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXIV. 1983. 100 kr (150 kr)
NM XXXV. *Studies in Late Anglo-Saxon Coinage*. 1990. 150 kr (225 kr)
NM XXXVI. Nathorst-Böös, E. & Wiséhn, I.: *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*. 1987. 145 kr (190 kr)
NM XXXVII. *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*. 1989. 50 kr
NM XXXVIII. *Florilegium Numismaticum. Studia in honorem U. Westermark edita*. 1992. 75 kr
NM XXXIX. Tingström, B.: *Avesta Myntmuseum*. 1995. 200 kr (250 kr)
NM XLI. *Nulla dies sine linea*. Festskrift till Ian Wiséhn. 2001. 200 kr (200 kr)
NM XLII. Hesse, B.-O.: *Svensk Numismatisk Bibliografi intill år 1903*. 2004. 160 kr

Smärre skrifter

3. Gamby, E.: *Bland numismatiker. Minnen från 1920-, 1930- och 1940-talen*. 1984. 25 kr
4. Wallén, L.: *Riksgälden. Den svenska statsskulden 1697–1834*. 1985. 25 kr (35 kr)
7. Widell, M.: *Militärpolletter*. 1998. 100 kr
8. Lagerqvist, L. O. m.fl.: *Medaljer utgivna 1873–1998. Belöningar, fonder och stipendier. Hedersledamöter och korresponderande ledamöter. Stadgar*. 1998. 50 kr
9. *Lars O. Lagerqvists medaljfond*. 1999. 100 kr
10. *Carl Snoilsky. Skalden som samlade mynt och böcker*. 2004. 50 kr
11. *Samlaren Sven Svensson. Alla dessa mynt*. Red.: G. Wahlquist. 2005. 100 kr (150 kr)
12. Elfver, F. (red.): *Johannes Loccenius. En skrift om en lärd man i 1600-talets Sverige*. 2014. 100 kr
13. Törnngren, S.: *Mitt liv i numismatikens underbara värld*. 2010. 50 kr (100 kr)

Monografier

- Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut. En stampstudie*. 2005. 250 kr (350 kr)
Rundberg, J.: *Den svenska örtugsmyntningen under Albrekt av Mecklenburg (1364–1389). En stampstudie*. 2011. 250 kr (350 kr)
Svensson, R.: *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa*. 2012. 250 kr (350 kr)
Myntstudier. Festskrift till Kenneth Jonsson. Red.: T. Talvio & M. Wijk. 2015. 250 kr (350 kr)

Andra utgåvor

- Karlsson, Y.: *Sasanian Silver Coins*. 2015. 300 kr (350 kr)
Larson, P. (red.): *Numismatiska axplock. En jubileumsbok*. Myntklubben Skilling Banco 1969–2009. 150 kr
Larson, P.: *Ryska droppar. Den ryska myntningen 1350–1700*. Kungl. Myntkabinetet. 2006. 50 kr
Malmer, B.: *Den Svenska Mynthistorien. Vikingatiden ca 995–1030*. 2010. 350 kr (395 kr)
Myrberg, N.: *Ett eget värde. Gotlands tidigaste myntning, ca 1140–1220*. 2008. 200 kr (200 kr)
Nathorst-Böös, E.: *Om Wermlandsbankens sedlar*. NM XXXIV s. 177–208. Särtryck med separat omslag. 1983. 10 kr
Nordisk Numismatisk Årsskrift. Ny serie, 1. 2015. 250 kr
Ord med mening. Festskrift till Jørgen Steen Jensen 1. november 1998. 50 kr
Törnngren, S.: *Kristinas ettöringar av koppar. Variantförteckning m.m.* 1991. 50 kr

Register

- Wiséhn, E.: *SNT. Register 1972–1982*. 1986. 45 kr; Wilén, A.: *SNT. Register 1983–1992*. 1994. 45 kr
Golabiewski, D.: *SNT. Register 1993–2002. Ämnes-, titel- och författarregister för hela perioden*. 2004. 50 kr (75 kr)
Holmberg, K. (red.): *Register över Numismatiska Meddelanden I–XL. Utgivna av SNF 1874–1995*. 1998. 50 kr (75 kr)

* Pris inom parentes gäller icke medlemmar i SNF. Porto tillkommer.

Böckerna säljs direkt hos
Svenska Numismatiska Föreningen
på Banérgatan 17, Stockholm
Öppetider:
se redaktionsrutan här i SNT
Kan också beställas:
tel. 08–667 55 98 eller
info @ numismatik.se

STURE STURE – ny hittills okänd myntherre?

Eller resultatet från en trött stampmakare ...

Av Jonas Rundberg

Inom ramen för det stora projektet kring de sturetida mynten har en ny spännande variant överraskande framkommit. Med sturetida mynt avses här hel- och halvörtugar från perioden cirka 1470–1520.

DET ÄR SEDAN LÄNGE KÄNT att det förekommer en del varierande omskrifter på de mynt som präglades under nämnda period. De som sticker ut är bland annat halvörtugen med omskriften STEEN SURE och örtugen med omskriften TEEN STURE. Båda dessa varianter ingick i Anders Frösells efterlämnade samling (MISAB 1, utrop 300, 313). Den normala och i särklass vanligaste omskriften lyder: STE(E)N STURE RIT/TER/ = riddaren Sten Sture (i modern översättning).

Den nyupptäckta varianten tillhör en typ med åtsidesomskrifter på både åt- och frånsida (jfr LL 8b). På dess frånsida ses omskriften i stället: STURE STURE RI (!)

Vad betyder då detta? Är det en prägling tillhörandes en ny hittills okänd myntherre? Kanske en bror till Sten? Eller är det resultatet från en stampgravör som hade tankarna på annat håll, då denne punsade in bokstäverna i stampen? Min gissning är förstås det senare alternativet.

Myntet med den lustiga omskriften STURE STURE är endast känt i detta enda exemplar tillhörande den stora Västeråsskatten (KMK inv.nr 100354), som hittades 1972 och innehöll över 16000 mynt. Frågan är om det var någon som i samtiden uppmärksammade den felaktiga omskriften och vad som i så fall blev konse-

Halvörtug från Sten Sture den yngre, Stockholm, (LL 8b). Vikt 0,86 g, diam 17 mm.
Omskrift: STEN STURE RIT' (+ STURE STURE RI'.

FOTO: KJELL HOLMBERG.

kvenserna av det hela. En av många frågor som vi antagligen aldrig kommer att få svar på. Men det är ju en av tjugningarna med att arbeta med det medeltida myntmaterialet.

Den svenska örtugmyntningen

Inom en snar framtid utkommer en ny volym i Svenska Numismatiska Föreningens monografiserie *Den Svenska Örtugmyntningen* med resultaten av flera års forskning inom stureperioden. Tidigare har stampstudier kring myntningen under *Albrekt av Mecklenburg (1364–1389)* (2011) samt *Kristoffer av Bayern till Sten Sture den äldre, ca 1440 till 1470-talets slut* (2005) utkommit med undertecknad som författare.

I den nya volymen kommer bland annat att presenteras en ny relativ kronologi för hel- och halvörtugar som präglats i Stockholm och Västerås under tiden cirka 1470–1520. Tidsperioden omfattar myntherrar-

na Sten Sture den äldre (1470–1497 & 1501–1503), Hans (1497–1501), Svante Nilsson (1504–1512) och Sten Sture den yngre (1512–1520).

Fortfarande finns det möjlighet för privatsamlare att inkomma med bilder till undertecknad. De tas tack- samt emot på e-postadressen:

jonas_rundberg@hotmail.com

Referenser

Hammarberg, I. & Malmer, B.: The 1972 Västerås hoard and the monetary history of Sweden 1470–1520. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* 1982 s. 41–68. 1985.

LL = Lagerqvist, L. O.: *Sveriges mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt*. 1970.

MISAB = *Myntauktioner i Sverige AB*. Auktion 1. Avdelning 1. Samling Frösell. 2009.

Program för SNF:s årsmöte i Norrköping den 13–14 maj 2017

Lördag 13 maj

- 10:30 Samling vid Grand Hotell, Tyska torget 2, Norrköping
- 10:45 Guidad stadsvandring i Norrköping
- 12:00 Lunch på Fiskmagasinet, Skolgatan 1 B, Norrköping
- 13:30 Visning av Norrköpings Myntklubbs medlemmars numismatiska samlingar, Grand Hotell
- 14:30 Visning av auktionsmaterialet, Grand Hotell
- 15:30 Auktion, Grand Hotell
- 18:00 SNF:s årsmöte, Grand Hotell
- 20:00 Gemensam middag, Grand Hotell

Söndag 14 maj

- 08:45 Samling vid Grand Hotell, Tyska torget 2, Norrköping
- 09:00 Avfärd med buss till Johannisborgs slottsruin
- 10:00 Guidad visning av Löfstad slott
- 11:15 Lunch på världshuset Löfstad slott, årsmötet avslutas
- 12.30 Avresa till Grand Hotell
- 13.00 Ankomst till Grand Hotell

Måltider

Lördagens lunch består av lax, kokt potatis, kall dillsås, sallad, smör och bröd samt kaffe. Måltidsdryck (lättöl alt. mineralvatten). Allt till en kostnad av 180 kronor per person.

Middagen på lördagskvällen består av toast skagen med dill och citron. Lammrostbiff med rosmarinsky, haricot verts och ugnsbakad potatis. Kladdkaka med likörgrädd och kaffe. Måltidsdryck (lättöl alt. mineralvatten). Allt till en kostnad av 350 kronor per person. Dryck efter önskemål beställs på plats och betalas separat.

Söndagens lunch består av rosmarinbakad fläskytterfile med sås på färska plommontomater, sallad, smör, bröd och måltidsdryck (lättöl alt. mineralvatten) samt kaffe med kaka. Allt till en kostnad av 165 kronor per person. Meddela gärna önskemål om specialkost.

Hotell

Grand Hotell, Tyska torget 2, Norrköping, tfn 011-3641 00, enkelrum 740 kr och dubbelrum 1 090 kr. Priserna inkluderar frukost. Bokning kan endast göras per telefon. Ange bokningsnummer "SNF 130516" vid bokningen. Bokningen ska göras senast 15 april 2017, efter det kan rum endast erhållas i mån av plats och till normalpris.

Scandic Norrköpings City, Slottsgatan 99, Norrköping, tfn 011-495 52 10, enkelrum 740 kr och dubbelrum 1 090 kr. Priserna inkluderar frukost. Bokning kan göras per telefon måndag–fredag 07:30–17.00 eller via mail (norrkoping-city@scandichotels.com). Ange bokningsnummer "SNF 120517" vid bokningen.

Anmälan

Anmälan till måltiderna, som är bindande, sker till Roger Lind, tfn 073-949 60 84, e-post: sigge@live.se. Därefter betalas avgiften för de måltider som valts till SNF:s PlusGiro 15 00 07 - 3.

Detta måste vara gjort senast den 28 april 2017.

Gruvdräng grävde "hijt och tijt" – fann senmedeltida mynt nere i Hednings koppargruva år 1664

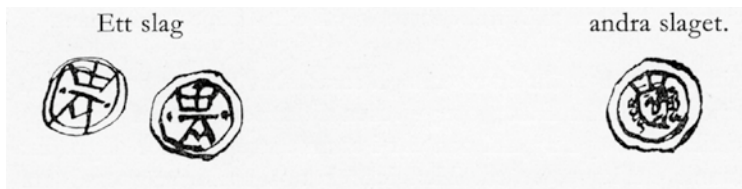
Inom kort kommer Kungl. Myntkabinettet inom projektet Sveriges Mynthistoria, Landskapsinventeringen, ut med sin trettonde del, Västmanland, av Eva Wiséhn. Viss redigering samt smärre tillägg är utförda av undertecknad.

DET TIDIGAST UPPTECKNADE myntfyndet i Västmanland framkom år 1664 i en gammal koppargruva kallad Hednings gruva, numera Hedningagruvan, i Riddarhyttan i Skinnskattebergs socken (se kommande SML 13:Vs 164).

Fyndet inrapporterades i samband med det år 1666 utfärdade påbudet *Rannsakingar om antikviteter* till alla kyrkoherdar i riket att redovisa kända fornlämningar i sina respektive socknar. Kyrkoherden i Skinnskatteberg sedan 1663, Aron Olofsson Helsingius (född i Hudiksvall i Hälsingland) anmälde den 21 maj 1667 ett fynd tre år tidigare av medeltida mynt i den gamla koppargruvan:

Thetta gamla myntet, (ett slag medh gammalt munk A och crona, och andra slaget medh ett ansichte, och een crona ther vppå som wij intet annat see) är funnet Åhr 1664 vthi en gammal vrminness Koppergruffwa the kalla Hedningz gruffwa, hwilken gruffwa H. Arendatoren Simon Funk låtit vptagha.

Och enär the kommo wijdh pass otta famnar nedher i gruffwan, ther fan en aff hanss gruffdrängier, vthi sielffwa gräffwande, en rutin pung, intet annat han kunde merkia, än han war vtahaff lādher, Men höltz intet så mycket ihoop, at han fick tagha vthi honom, vthan de få peningar, som wore vthi honom, stanck vndan, wijdh gräffwande hijt och tijt, så att gruffdrängien medh mödha kunde vpleeta 6 eller 8 stucken ther aff.

"Om Antiquiteter och gamla Monumenter, som vår Aldranadiste Herre och Konung vthi vårt käre Fädernass land söker, finness intet annat vthi Skinskattebergz Sochn, än några få peningar, aff ett gammalt vrminness mynt, hwarss beskrifning här vnderskriffwit står." Helsingius 1667.

UR STÄHLE 1960 s. 108.

Ungefär tvåhundra år hade förflutit sedan den lilla läderpungen förlorades i gruvans mörker och den förtvivlade ägaren inte kunde hitta den. Vad vi kan förstå kände inte kyrkoherden till de upphittade myntens rätta datering men underströk gruvans ålder och därmed även myntens med: *Och at thenna gruffwa haffwer warit myckit gammal, syness ther aff, at stoorä trään och gamla stora tiocka Björkar haffwa växt ther öffwer.*

Huruvida det var gruvdrängen (inte nämnd vid namn), kyrkoherde Helsingius eller arrendator Funk som tog hand om fyndet framgår inte. Helsingius kunde i sin anmälan bifoga två tillvaratagna mynt samt teckningar av ytterligare tre stycken som behållits. Vad som sedan hände med de insända två mynten är inte känt. Av de tre väljorda teckningarna att döma kan åtminstone dessa mynt lätt bestämmas som senmedeltida penningar, varav en med ett krönt huvud och två med ett krönt A.

Åtta famnar utgör ungefär fjorton meter i dagens mått. Gruvdrängen befann sig djupt nere i gruvan, det måste ha varit rätt dunkelt även med medfört gruvbloss. Det var nog en ren tur att han upptäckte den murkna läderpungen och kunde ta tillvara så små mynt, tunna brakteater som inte vägde mer

än omkring 0,25 gram styck. Om han fick mer än äran för sitt fynd förtäljer inte historien. Ännu fanns inte fornminneslagen med dess bestämmelse om inlösensumma.

Det förefaller rimligt att någon, kanske upphittaren, behållit ett par mynt, eftersom Helsingius är osäker på exakt antal. Och sannolikt innehöll läderpungen ursprungligen fler mynt men som inte upptäcktes vid fyndtillfället. I så fall var de troligen av samma mynttyp. Gruvan var i drift senast vid mitten av 1400-talet och mynten kan dateras till den tiden.

De avritade mynten är (Jonsson 2003) bestämda som en penning präglad i Stockholm cirka 1450–1470, jfr Malmer KrH YIa, och två i Västerås cirka 1430–1470, jfr Malmer KrA YVb. Dessutom fanns alltså ytterligare minst tre–fem penningar som enligt Helsingius ska vara av samma slag.

Monica Golabiewski Lannby

Referenser

Jonsson, K.: Ett gruvligt fynd. *Myntstudier* 2003:1 s. 5–8.

Malmer, B.: *Den senmedeltida penningen i Sverige*. 1980.

Stähle, C.I. (red.): *Rannsakingar efter antikviteter*. Band I. *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*, s. 97–144. 1960.

GÅRDAGENS LÖNEUTBETALNING – KONTANTER I KUVERT

Kassören E. Johansson vid LM Ericsson AB delar upp veckolönen för arbetarna i fabriken vid Telefonplan i Stockholm. Året var 1945.

TEKNIKEN UTVECKLAS SNABBT och även om vi just nu håller på att införa nya sedlar och mynt i landet så närmar vi oss i rask takt det kontantlösa samhället med betaltransaktioner via internet, kreditkort, swish med mera.

Som kontrast till dagens alltmer digitaliserade och uppkopplade samhälle där Ericsson är en av nyckelspe-larna så visar bilden hur det såg ut, just inom Ericsson, för drygt sjuttio

år sedan. Bilden, som publicerades i företagets personaltidning *Kontakten* nr 2/1945, visar kassör E. Johansson tyngd av ansvaret att dela upp 300 000 kronor i rätt lönekuvert. Framför sig har han veckolönen för 3 800 arbetare i L M Ericssons fabrik vid Telefonplan i Stockholm.

Bilden är publicerad med tillstånd av Ericsson AB.

Bo Gunnarsson

SNT-register

Sedan 1990 har register över föregående års artiklar och notiser i SNT presenterats i februari-numret. På SNF:s hemsida – www.numismatik.se – finns titel- och författarregister i sökbart pdf-format ända från 1977 till och med 2016.

FRÅGESPALTEN

Stående mot varandra ses: 18 III 48 samt 3 F.W. Däremellan två instämplade kronor. Baksidan helt utan stämplar. De två hålen antyder förstås att föremålet varit fäst vid något.

FOTO: INGEREVA BERGDAHL.

Peng? eller pollett?

undrar en frågeställare till SNT:s redaktion, som bollar frågan vidare till våra läsare: Vart vänder jag mig för att få reda på vad det här föremålet föreställer? *Se bilden.* Det är tungt och tjockt, väger 85 gram och har en diameter på 40 mm och är 6–8 mm tjockt. Materialet kan vara järn eller järn plus bly. Funnet på en vind på Yxlö i dåvarande Ösmo socken i Södermanland. Någon av tidigare boenden ska ha jobbat som nämndeman på Västerhaninge tingsrätt om det kan ha någon betydelse för föremålets bestämning. Tacksam för svar.

Ingereva Bergdahl, Ösmo

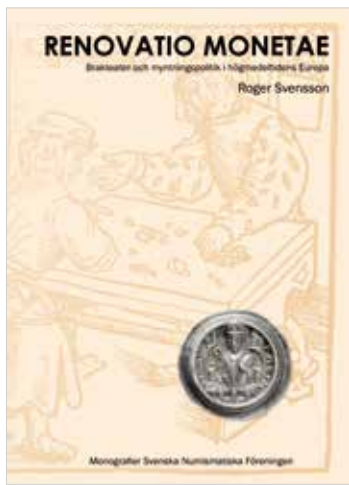
Föreningskvällen i december 2016

FÖRENINGENS JULFEST ägde rum den 7 december, en ovanligt varm och snöfattig decemberdag. Tidigare år har det nästan varit legio att julfesten kantas av snöstorm eller riktigt låga temperaturer, vilket ofta medfört kaos i kollektivtrafiken just denna dag.

Förutom glögg och pepparkakor som varit ett stående inslag på julfester genom åren har de senaste decembermötena också kryddats med smörgåstårter. Även den "traditionella" numismatiska frågesporten har bytts ut och ersatts med en liten julauktion. 2016 års julfest var faktiskt ett litet jubileum, då det var femte gången som det bjöds på både tårter och auktion. Förändringen har varit uppskattad och deltagarantalet har ökat markant. Julfesten 2011 hade sex deltagare och då var värdarna medräknade. Till julfesten 2016 hade nästan 25 medlemmar tagit en paus i julstöket och sökt sig till Banérgatan. Av dessa hämtade 18 stycken ut budspade! Särskilt roligt att det också fanns lite mer långväga besökare på plats, bland andra en samlare från Göteborg.

Auktionen bestod som vanligt av enkla men trevliga objekt från Sven Svenssons samling i form av mynt, polletter och medaljer. Urvalet uppskattades och budgivningen var god. Slutpriserna blev i snitt nästan dubbel mot utrop och objekten klubbades med priser från 10 upp till 1 000 kronor. Alla som ville hade alltså möjlighet att få något litet Svensson-objekt med sig hem till sin samling.

Någon kanske undrar vad som hänt med föreningskvällen i november? Att ha två föreningskvällar med bara någon veckas mellanrum (sista och första onsdagen i november respektive december) har visat sig vara med alltför tätt mellanrum. Detta har medfört att mötet i november i princip inte haft några besökare alls och av den anledningen har nu novembermötet strukits ur programmet.

Kommande aktivitet: 22/2

Då var 2016 års program för Svenska Numismatiska Föreningen avklarad och vi ser med spänning fram emot 2017 års aktiviteter. Programmet för våren finner du på sidan 5 i detta nummer.

Först ut är onsdagskvällen den 22 februari, då docent Roger Svensson håller ett föredrag med titeln *Myntningspolitik och myntindragningar i det medeltida Sverige*. Ett spännande ämne som borde tilltala många medlemmar. Se även hans artikel på sidorna 6–9 i detta nummer, vilken kommer att fortsättas av flera i samma ämne av samma författare.

Vill du vara mera påläst inför föredraget rekommenderas Rogers mycket intressanta bok *Renovatio Moneta. Brakteater och myntningspolitik i högmedeltidens Europa* (utgiven som en av Svenska Numismatiska Föreningens monografier 2012). Har du inte redan boken finns den att köpa från SNF:s kansli. Den kostar normalt 350 kronor + porto och för medlemmar 250 kronor. Men fram till och med föredragskvällen har SNF ett specialpris på boken, endast 100 kronor + eventuellt porto. Beställes enklast genom info@numismatik.se.

Ingemar Svenson

NUMISMATISKA FÖRENINGAR & MYNTKLUBBAR I SNF

Alingsås Numismatiska Förening
Roslagsgatan 27
441 57 Alingsås

Falu-Borlänge Myntklubb
www.fb-myntklubb.se

Göteborgs Numismatiska Förening
www.gninfo.se

Halmstads Myntklubb
Öringe 111
312 91 Halmstad

Kalmar Myntklubb
www.kalmarmyntklubb.se

Katrineholm Flen Vingåker Myntklubb
www.kfvmynt.se

Myntklubben Skilling Banco
www.mksb.se

Myntsamlarklubben Goten
myntsamlarklubbengoten.com

Nola Myntklubb, Örnköldsvik
www.infoom.se/nolamyntklubb

Norrköpings Myntklubb
www.norrkopingsmyntklubb.se

Numismatiska klubben i Uppsala
www.nku.nu

Samlarföreningen Klave
Oskarsgatan 12
331 41 Värnamo

Samlarklubben Numis
Skellefteå

Sigtuna Myntklubb
www.sigtunamyntklubb.se

Stockholms Myntklubb
www.stockholmsmyntklubb.se

Strängnäs Myntklubb
strangnasmyntklubb.wordpress.com

Svenska Pollett föreningen
www.pollett.se

Södra Dalarnas Myntklubb
medlem.spray.se/sdmyntklubb

Vetlanda Numismatiska Förening
Ölandsgatan 7
574 37 Vetlanda

Villstadortens Myntklubb
Hedvägen 4
314 33 Hyltebruk

Wästerbergslagens Myntklubb
Flatenbergsvägen 4

777 34 Smedjebacken
Ändringar och tillägg?
Kontakta: info@numismatik.se

Cécile Morrisson & Georg-D. Schaaf: *Byzance et sa monnaie (IVe-XVe siècle)*. *Précis de numismatique byzantine, suivi du catalogue de la collection Lampart*, Réalités byzantines 15, Paris. 2016.

BOKEN *Byzance et sa monnaie (IVe-XVe siècle)* är skriven på franska och har två huvuddelar. Den första, författad av Cécile Morrisson, är en handbok om Bysans mynthistoria. Den andra, författad av Georg-D. Schaaf, är en katalog över en samling av bysantinska mynt som nyligen donerades till Fribourgs universitet av Albert Lampart. Syftet med denna bok är att ge en allmän introduktion till bysantinsk numismatik. Boken innehåller både en detaljerad beskrivning av de bysantinska mynten – katalogen – och en förklaring av dem – handboken. Morrisson, som har skrivit den första delen, är en av världens ledande forskare inom området. Hon är inte okänd i Sverige: hon var i Göteborg 2014 för att få Gunnar Holsts medalj och i Uppsala 2015 för att föreläsa om Bysans ekonomi.

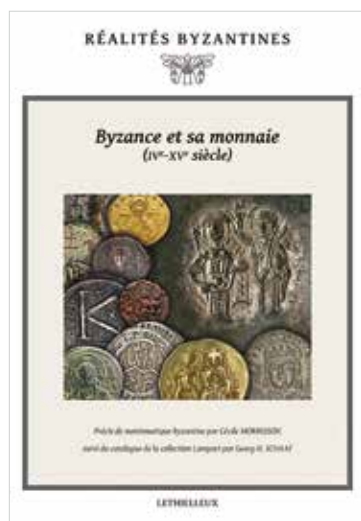
Att ge en omfattande översikt över Bysans mynthistoria är en bedrift i sig. Anledningen är periodens längd, som sträcker sig över mer än tusen år mellan 330 och 1453, samt den geografiska utbredningen. Det bysantinska riket omfattade under sin höjdpunkt på 500-talet nästan hela Medelhavsregionen. En annan orsak, delvis beroende på den föregående, är antalet mynttyper som präglats under perioden och deras mångfald. Nya mynttyper infördes med varje ny kejsare men också på ett djupare sätt med myntreformer och politiska förändringar. Ett berömt exempel är den ikonoklastiska striden, som begränsar användningen av religiösa bilder på mynt på 700-talet. Det är också viktigt att notera att de bysantinska mynten tillverkades i tre olika metaller under nästan hela perioden: guld, silver och koppar. Antalet mynttyper ökade kraftigt i detta avseende.

Handboken

Morrissons handbok börjar med en kronologisk presentation av de huvudsakliga mynten präglade i det bysantinska riket. I detta kapitel finns också en introduktion till präglings-tekniker. Därefter följer en ikonografisk studie, vilken undersöker hur myntbilderna utvecklades över tiden och uppfattades av betraktaren. Målet för nästa kapitel är att beskriva myntens roll som instrument för rikets finanser. I det bysantinska riket var myntproduktionen reglerad, kontrollerad och planerad av olika myndigheter. Handboken avslutas med en diskussion om hur mynten användes i praktiken. Diskussionen fokuserar på lokal och internationell myntcirkulation samt på skattdeponering.

Denna handbok är inte den enda som handlar om bysantinsk numismatik. Philip Griersons handbok, publicerad i två versioner 1982 och 1999,* är fortfarande mycket läsvärd särskilt när det gäller mynttyper och ikonografi. Däremot har Morrissons bidrag tre starka punkter. För det första skriver Morrisson inte bara om mynt utan också mycket om ekonomi och samhälle. Tanken är att sätta in de bysantinska mynten i en större kontext och att belysa deras värde som historiska källor. För det andra bygger Morrisson på den allra senaste kunskapen inom området. Många av de titlar som finns med i referenslistan är publicerade på 2000-talet. Slutligen baseras handboken på olika typer av källor, inte bara på mynten. Även om mynten är huvudkällan använder författaren också ett stort antal historiska och arkeologiska uppgifter.

En möjlig kritik emot handboken är att den är för koncis på några ställen, en täthet som i värsta fall kan komplicera läsningen lite grann. Ibland saknar man också någon slutsats eller forskningshistorik för att sätta materialet i perspektiv. Texten har reducerats till ett minimum – främst fakta och siffror. Emellertid vore det väl hårt att klandra författa-

ren för en sådan sak. Morrisson har lyckats samla mycket av vad vi vet om bysantinska mynt på bara hundra sidor. Det är ju det viktigaste!

Katalogen

Katalogen över Albert Lamparts samling syftar till att illustrera de bysantinska mynten som diskuteras i första delen av boken. Lamparts samling, som testamenterades år 2002 till Freiburgs universitet i Schweiz, har kompletterats inifrån av Morrisson för att presentera ett urval av de mest värdefulla mynttyperna ur ett historiskt perspektiv. Trots detta är samlingen fortfarande begränsad och ojämn med en övervikt på guldmynt. Det är tydligt att den främst har byggts upp av Lampart kring hans egna preferenser som samlare och inte av en numismatisk institution kring ett vetenskapligt projekt.

Schaafs katalog över samlingen är bra genomtänkt och väl formgiven. Alla mynten är noggrant beskrivna och med hänvisning till referens-katalogerna. De är också illustrerade på ett systematiskt sätt. Hänvisning görs hela tiden till dessa mynt i första delen av boken. Från denna synpunkt är katalogen helt riktigt avsedd som stöd vid läsningen av handboken. Katalogen innehåller också ett antal

närbilder av fångslände graffiti som är inristade på några mynt ur Lamparts samling. Tyvärr diskuteras inte detta fenomen alls.

Boken, som är välskriven och pedagogiskt upplagd, är ett måste för dem som vill sätt sig in i Bysans mynthistoria. Det gäller inte bara numismatiker utan även historiker och arkeologer. Även om man inte är särskilt intresserad av just Bysans mynthistoria kan det vara ett bra tillfälle att upptäcka en av de mest monetariserade staterna på sin tid. Det är spännande att se hur den bysantinska myntningen instrumentaliserades för ekonomiska, politiska och religiösa syften och hur allt detta – mynten och deras budskap – cirkulerade i samhället. De som inte läser franska kan ändå ha nytta av boken genom såväl katalogen som de många inkluderade tabellerna, kartorna, diagrammen och bilderna.

Florent Audy

* Grierson, P.: *Byzantine Coinage*.
Dumbarton Oaks. 1982, 1999.

**Jan Bendix m.fl. (red.): SIEG's
Møntkatalog Norden • 2017.**
SIEG's forlag ApS. 2016.
672 sidor. Rikt illustrerad.
ISBN 978-87-92287-34-2.

NORDENS STÖRSTA värderingskatalog för numismatiska objekt har just landat på mitt skrivbord. Valet av ordet katalog känns kanske inte helt rättvisande – av det ordet får nog många associationen att det rör sig om en skrift av ringare omfattning. *Siegs Møntkatalog Norden 2017* är en publikation på inte mindre än 640 sidor jämte ett avslutande avsnitt med annonser (totalt 672 sidor) – alltså en fyllig katalog.

Sieg beskriver sin katalog som ”Den førende møntkatalog i Skandinavien”. Och så är det ju på sitt sätt. I 2017 års utgåva finns värderingspriser över danska mynt från cirka år 1380, isländska mynt från 1922, norska mynt från cirka 1480 samt

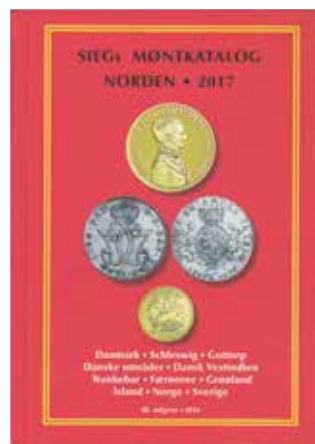
svenska mynt från 1809. Katalogen omfattar alla präglingar från dessa tider intill i dag. Notera att inget av de tre större nordiska ländernas äldsta mynt är behandlade.

Siegs katalog har – och det framkommer av när de äldsta mynten för respektive land medtas i förteckningen – mest relevans för Danmark och Norge. Just den del som rör Danmark är av störst intresse. Det är inte enbart de ”riksdanska” myntemissionerna som avhandlas utan även ”danska områden”, som de benämns. Förutom självklarheter som mynt präglade i Glückstadt finns liksom tidigare värderingspriser även för till exempel Danska Västindien. 2017 års utgåva innehåller till skillnad från tidigare utgåva (referens Sieg 2013) ett antal intressanta avsnitt som faller under rubriken ”danska områden”, exempelvis Trankebar, Gottorp och Sønderjylland.

Sieg har som vana att ta med respektive utesluta valda katalogavsnitt i olika upplagor. I 2013 års utgåva finns ett intressant avsnitt om mynten från den danska inbördeskrigsperioden, de så kallade borgarkrigsmynten. Den som har intresse av sådana mynt har inget att hämta i den senaste utgåvan. Har man tycke för mynt från Gottorp innehåller däremot den här anmälda årgången värderingspriser för dessa.

Jan Bendix med medarbetare på Sieg menar att dessa förändringar behövs för att göra katalogerna spännande (förordet 2017). Så kanske det är, men det innebär också att den brede samlaren av skandinaviska mynt behöver hålla sig med flera årgångar av Siegs värderingskataloger. Nu kan man ha andra skäl att äga varje utgåva av Sieg, exempelvis för att hålla sig à jour med den förändrade prisbilden på de numismatiska objekten. Värderingspriserna beskriver också Sieg som ”volatila” i olika riktningar i sitt förord.

Om vi för en kort stund anlägger ett renodlat svenskt perspektiv på ka-

talogen, kan vi konstatera att den har sitt värde för den som begränsar sitt samlande till Bernadotte-periodens mynt. Katalogen skulle kunna få ett ännu mera skandinaviskt intresse om även äldre svenska mynt medtogs, säg från Gustav I:s tid (1520-talet och framåt).

Sieg benämner sig som ledande i Skandinavien samtidigt som katalogen i titeln säger sig omfatta Norden. Oavsett i vilka kulturella eller geografiska konstellationer man väljer att använda Skandinavien och Norden, ställer sig undertecknad något frågande till att hela avsnittet Finland har plockats bort i denna senaste upplaga.

Siegs värderingskatalog är på många sätt ett utmärkt instrument för samlare av de skandinaviska mynten. Mycket vällovligt är att Sieg parallellt med sitt eget referensnummer anger äldre, hävdvunna huvudreferenser. För norska mynt präglade under den danska tiden kan vi för framtiden hoppas även på referenser till Gunnar Thesens utmärkta *Norges mynter i dansketiden 1449–1814* (2015)?

Kvaliteten på *Siegs møntkatalog Norden 2017* i sin helhet känns gedigen och modern. Att den dessutom är bunden med hårda pärmar gör att det på den bakre pärmen åsatta priset DKK 380 (inklusive skatter!) känns motiverat.

Dan Carlberg

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Olympiska föremål

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08 - 411 08 07

Öppet: måndag - torsdag 11-13

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt Sedlar Medaljer
Ordinar Nålmarcken

Öppettider:
Vardagar 10.00 - 18.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-411 50 81
Fax. 08-411 52 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46
Box 5132 • 102 43 Stockholm
Tel. 08 - 662 62 61
Fax 08 - 661 62 13

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR
MEDALJER • ORDNAR

Lagerlista över svenska personmedaljer
och numismatisk litteratur

www.nordlindsmynt.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

är en sedan 1973 etablerad sammanslutning av för närvarande 21 mynthandlare i flera olika städer i landet. Föreningen är ensam i sitt slag i Sverige.

Genom samarbete med de övriga medlemmarna vill varje mynthandlare förbättra och utöka sina tjänster.

BESO UR & ANTIK AB

Bertil Svensson
Västra Hamngatan 6
411 17 Göteborg
Tel. 031 - 13 94 84
besour @ telia.com
www.besour.se

COLLECTIA AB

Box 43
310 20 Knäred
Tel. 0430 - 507 43 (mån - tors 13 - 15)
info @ collectia.se
www.collectia.se
Kontaktperson: Jimmy Häggqvist

HAMRIN & SVAHN MYNT AB

Sjöberg 1
147 91 Grödinge
Tel. 08 - 732 66 86, 070 - 212 64 55
christian.hamrin @ telia.com

KARLSKRONA MYNTHANDEL AB

Hantverkargatan 11
371 35 Karlskrona
Tel. 0455 - 813 73
lennart @ mynt.nu
www.mynt.nu

RUNE LARSSON MYNTHANDEL

Stora Brogatan 14 / Box 98
503 06 Borås
Tel. 033 - 41 03 15

LUNDS MYNTHANDEL

Klostergatan 5
222 22 Lund
Tel. / fax 046 - 14 43 69
butik @ lundsmynthandel.se

J. MELIN MYNT

Koltrastvägen 23
370 24 Nätraby
Tel. 0455 - 155 99

HB MYNTINVEST CORONA

Ö. Storgatan 20
611 34 Nyköping
Tel. 0155 - 28 63 25
corona-coin @ swipnet.se
www.coronamynt.se

HB MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96 / Box 19 507
104 32 Stockholm
Tel. / fax 08 - 673 34 23

ULF NORDLIND MYNTHANDEL AB

Karlavägen 46 / Box 5132
102 43 Stockholm
Tel. 08 - 662 62 61, fax 08 - 661 62 13
info @ nordlindsmynt.se
www.nordlindsmynt.se

NILSSONS MYNTHANDEL

Box 12
896 21 Husum
Tel. 076 - 113 22 07
nilssonsmynthandel @ hotmail.com

NUMIKON

Stefan Jonasson / Ticalen Mynthandel
Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. 031 - 20 81 11
numikon @ comhem.se

PECUNIA MM HB

Östra Mårtensgatan 19
223 61 Lund
Tel. / fax 046 - 25 21 19
mattsson.g @ telia.com

J. PEDERSEN MYNTHANDEL

Norra Strandgatan 30 / Box 1320
251 13 Helsingborg
Tel. / fax 042 - 12 25 28
pedersen.mynt @ telia.com
www.jpetersen.se

SELINS MYNTHANDEL AB

Regeringsgatan 6 / Box 16 390
103 27 Stockholm
Tel. 08 - 411 50 81, fax 08 - 411 52 23
www.selinsmynthandel.se

SKARABÉ MYNT & GULD AB

Drottninggatan 10
411 14 Göteborg
Tel. / fax 031 - 13 50 88
skarabe @ telia.com
www.skarabe.eu

STRANDBERGS MYNTHANDEL & AKTIESAMLAREN AB

Hantverkargatan 36 / Box 7377
103 91 Stockholm
Tel. 08 - 611 01 10, fax 611 32 95
info @ aktiesamlaren.se
www.aktiesamlaren.se
www.strandbergs-mynt.se

TAMCO NUMISMATICS

Box 6235
102 35 Stockholm
Tel. 070 - 631 58 09
tamco.num @ telia.com

TICALEN MYNTHANDEL

Stureplatsen 3
411 39 Göteborg
Tel. / fax 031 - 20 81 11
numikon @ comhem.se

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

Vasagatan 42
111 20 Stockholm
Tel. 08 - 411 08 07, fax 08 - 21 21 96
www.hwmynt.se

AB WIJK ANTIK

Flisvägen 5
743 94 Skyttorp
Tel. 070 - 368 08 07
info @ wijk.se

SVERIGES MYNTHANDLARES FÖRENING

Sjöberg 1 • 147 91 Grödinge • Tel. 08 - 732 66 86 • 070 - 212 64 55
www.mynt.nu/smf/

VÄLKOMMEN SOM MEDLEM I SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN 2017!

Årsavgiften är även detta år 250 kronor, 125 för juniorer. Som medlem erhåller du:

- Svensk Numismatisk Tidskrift (SNT) som utkommer med åtta nummer per år.
- Gratis radannonser i SNT (tre rader) om att köpa, sälja eller byta samlarobjekt.
- Numismatisk litteratur till rabatterat pris.
- Prenumeration på Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad (NNUM) till rabatterat pris.
- Rätt att bjuda på föreningens auktioner.
- Rätt att bjuda på auktioner anordnade av övriga medlemsföreningar i Nordisk Numismatisk Union.

Du är också välkommen till våra föreningskvällar! För aktuellt program se SNT samt: www.numismatik.se
Hos oss hittar du även ett av Nordens största specialbibliotek i ämnet numismatik.
På kansliet finns föreningens egna utgåvor i ämnet numismatik att köpa på plats.

Kansli och redaktion har öppet måndagar kl. 10.00 – 12.00 & 13.00 – 16.00.

Telefon: 08 – 667 55 98

info@numismatik.se

Adress: Banérgatan 17 n b
11522 Stockholm

Medlemsavgift 2017 i SNF

Med detta första nummer av SNT i år följer ett inbetalningskort för medlemsavgiften 2017. Eftersom SNF ibland får in betalningar utan angiven avsändare ber vi er vara uppmärksamma på detta och komma ihåg att ange namn och adress på inbetalningskortet.

Om inbetalningskortet inte ligger med i denna försändelse kan man förstås ändå sätta in avgiften på Plusgiro 15 00 07 – 3.

Medlemskap i SNF kostar fortfarande endast 250 kronor per år och då ingår Svensk Numismatisk Tidskrift med åtta nummer.

För medlemmar bosatta utanför Sverige är priset högre på grund av portoavgiften, 375 kronor.

SNF:s kansli

**Skarabé
Mynt & Guld AB**
köper och säljer
MYNT, SEDLAR
och MEDALJER
Föremål från antiken

Västra Hamngatan 6
41117 Göteborg
Tel. 031 – 135 088

skarabe@telia.com – www.skarabe.eu

Öppet: Vardagar 10–18

ANSÖKNINGAR TILL

Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik

ANSLAG LÄMNAS FÖR VETENSKAPLIGA
ARBETEN INOM FRÄMST SVENSK NUMISMATIK:
FORSKNING, RESOR & PUBLIKATIONER

STIFTELSENS UPPGIFT ÄR:

- Köpa in föremål som saknas i KMK:s samlingar
- Ge bidrag till publikationer som kan tjäna svensk numismatisk forskning
- Stödja forskare i svensk numismatik

Stiftelsen sammanträder två gånger per år, en gång under våren, en gång under hösten. Ansökan ska vara stiftelsen tillhanda senast 15 februari, alternativt senast 15 september. Skicka ansökan till:

Sven Svenssons Stiftelse för numismatik
Handelsbanken Stiftelsetjänst
106 70 Stockholm

WWW.SVENSVENSSONSTIFTELSE.SE

APPLICATIONS FOR

Sven Svensson's Foundation for Numismatics

APPLICATIONS FOR GRANTS ARE PROVIDED FOR SCIENTIFIC
STUDIES, MAINLY WITHIN SWEDISH NUMISMATICS:
RESEARCH, TRAVELS & PUBLICATIONS

THE FOUNDATION'S ASSIGNMENTS ARE:

- Purchases of items missing in the collection of The Royal Coin Cabinet
- Contributions to publications that could benefit Swedish numismatical research
- Support for researchers in the field of Swedish numismatics

The Foundation Board meets twice a year, in March and October.
Applications must be submitted before 15 February or 15 September.
Address: Sven Svensson Stiftelse, c/o Handelsbanken Stiftelsetjänst,
se-106 70 Stockholm, Sweden

WWW.SVENSVENSSONSTIFTELSE.SE

MYNTAUKTION

Stockholm lördag 6 maj 2017

Några resultat från auktionen 12 november 2016 (inkl. köparprovision):

Ort (1/4 daler) 1599
163.000:-

8 mark 1670
48.000:-

1 riksdaler 1707
36.000:-

8 daler 1660
2.117.000:-

Reseriksdaler U.år
31.000:-

50 öre 1862
36.000:-

Olympic Games Helsinki 1952
Bronze prize medal
47.000:-

Bättre mynt och hela samlingar mottages till kommande myntauktioner.
Vi har mycket goda möjligheter att finna köpare till dina objekt eftersom mer än 20.000 kunder i Sverige och utlandet ser varje auktion via vår hemsida och katalogen.
Kontakta oss för en förutsättningslös diskussion!

MYNTKOMPANIET

Myntkompaniet
Svartensgatan 6
116 20 Stockholm

Tfn: 08-678 32 17
Fax: 08-643 22 38

E-post: coins@philea.se
www.philea.se
www.myntkompaniet.se

MYNTAUKTIONER

I SVERIGE AB

AUKTIONERNA 21 OCH 22

Auktionerna 21 och 22 avhålls på Hotell Sheraton, Stockholm, den 25 och 26 mars. Auktion 21 inleds med svenska mynt, bl.a. från Christer Berggrens samling samt från en äldre finsk samling. Auktionen avslutas med sedlar, antika och utländska mynt. Auktion 22 (26 mars) omfattar Sten-A. Ivarssons samling av svenska mynt och numismatisk litteratur. För information om katalogprenumeration, se vår hemsida.

ANUND JAKOB
Sigtuna, Penning

GUSTAV I
Arboga, Öre

ERIK XIV
Reval, 2 mark 1561

KRISTINA
Stockholm, 2 mark 1642

STEPHAN BATHORY
Nagybánya, Taler 1586

GUSTAV II ADOLF
Fürth, 4 kreuzer 1632

Auktionshelgens utbud av sällsynta mynt är mycket stort och många av de mynt som erbjuds är av karaktären "enda chansen" att förvärva.

WEB-AUKTION 5

Vårens första web-auktion avhålls under februari och avslutas söndagen den 26/2.

Myntauktioner i Sverige AB
Banérgatan 17 - 115 22 Stockholm
E-mail: info@myntauktioner.se - Telefon: 08-410 465 65
www.myntauktioner.se